

Εχθροί και – ταυτόχρονα – φίλοι

ΤΩΝ
Κ. ΓΑΤΣΙΟΥ
ΚΑΙ
ΧΡ. Α. ΙΩΑΝΝΟΥ

Η παραγωγική διαδικασία εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την ομαλή λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Υποτίθεται ότι η λειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών συνίσταται στη διασπορά του κινδύνου και κυρίως στην παροχέτευση του κεφαλαίου στις πιο παραγωγικές χρήσεις του. Στις περιπτώσεις αυτές, όπου η χρηματοπιστωτική σφαίρα υποστηρίζει την παραγωγική, υπάρχει μια υγιής συμβίωση των «κόσμων» της παραγωγής και του χρήματος.

Ωστόσο, σε ορισμένες περιόδους της ιστορίας, η σχέση αυτή αποκτά έναν παρασπαστικό χαρακτήρα: ο χρηματοοικονομικός τομέας εισέρχεται σε μια φάση εκρηκτικής και δυσανάλογης προς τον παραγωγικό τομέα μεγέθυνσης, με αποτέλεσμα να πληθωρίζει τις τιμές ήδη υπαρχόντων περιουσιακών στοιχείων – γη, κατοικία, μετοχές – αντί να κατευθύνεται προς τη δημιουργία νέας παραγωγής και παραγωγικών καινοτομιών. Τότε, αντί να συμβάλλει στην παραγωγή πλούτου, αποσπά πλούτο υπό τη μορφή προσόδου. Όταν οι δημιουργούμενες με τον τρόπο αυτόν «φούσκες» σκάνε, τότε το αποτέλεσμα είναι η δραματική συρρίκνωση του μεγέθους και της δυναμικότητας του πραγματικού τομέα της παραγωγής αγαθών και μη χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Στις πιο σοβαρές περιπτώσεις τα επίπεδα ζωής καταρρέουν μαζί με την κατάρρευση του ίδιου του χρηματοοικονομικού τομέα.

Τέτοιου τύπου κρίσεις στην πρόσφατη ιστορία δεν ήταν μόνο η κρίση του 1929. Η ασιατική κρίση της δεκαετίας του '90 αλλά και η τρέχουσα, ορόσημο της οποίας υπήρξε η χρεοκοπία της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008, μέσα σε ένα πλαίσιο απορρυθμισμένων χρηματοοικονομικών αγορών, έχουν τις ίδιες γενεσιουργές αιτίες. Ο Keynes είχε εντοπίσει από το 1930 (*The Treatise of Money*) ότι οι υφέσεις δημιουργούνται όταν το χρήμα μετακινείται από την παραγωγική στη χρηματοοικονομική σφαίρα. Η παρατήρηση είναι επίκαιρη και σήμερα καθώς σχετικές εκτιμήσεις υπολογίζουν ότι η αγορά χρηματοοικονομικών παραγόντων είναι τουλάχιστον διπλάσια σε μέγεθος του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Η απελευθέρωση και οι κίνδυνοι

Δεν υπάρχει καμία εμπειρική επιβεβαίωση ότι η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών μετά το 1980 βελτίωσε τις επιδόσεις της πραγματικής οικονομίας. Το πρόγραμμα του χρηματοπιστωτικού laissez faire βασίστηκε περισσότερο στην ιδεολογία παρά στη βασισμένη στην πραγματικότητα θεωρία. Οδήγησε τις αγορές σε μεγαλύτερη αστάθεια, όχι σε ευστάθεια. Δεν πρόσθεσε στο προϊόν, στα κέρδη, στα εισοδήματα της πραγματικής οικονομίας, αντίθετα πρόσθεσε μεγαλύτερα κόστη και απώλειες. Αυτό δείχνει η παρούσα κρίση στις ΗΠΑ και στην ΕΕ.

Ούτε στην ευρωζώνη η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών συνέβαλε στη διασπορά του κινδύνου, στην παροχέτευση του κεφαλαίου στις πιο παραγωγικές χρήσεις του και στη σύγκλιση των κρατών-μελών της. Συνέβαλε στο ακριβώς αντίθετο. Ιδιαί-

τερα στην Ελλάδα είναι μία από τις αιτίες που τροφοδότησαν την τρέχουσα κρίση, η οποία έχει πρωτεύοντως ενδογενή χαρακτηριστικά και η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί «διαρθρωτική κατάρρευση».

Στην ευρωζώνη η αντικατάσταση του γερμανικού μάρκου, που ήταν ο ρυθμιστής του προηγούμενου Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (EMS), με το ευρώ είχε ως αποτέλεσμα η πλεονασματική γερμανική οικονομία να είναι η μόνη που διατήρησε τη νομισματική εξουσία της και τη μακροοικονομική αυτονομία της. Η χρηματοπιστωτική απορρύθμιση εδραίωσε και επέτεινε και στην ευρωζώνη σχέσεις ασύμμετρης οικονομικής ανάπτυξης και επιρροής.

Το ευρώ λειτούργησε ως ένας μηχανισμός εξωτερικής ανατίμησης στον Νότο, ενώ η Γερμανία εσωτερικά ακολουθούσε συστηματικά πολιτική εσωτερικής μισθολογικής συγκράτησης, παραγωγικής και εξαγωγικής επέκτασης και εσωτερικής υποτίμησης.

Η αυταπάτη της «σύγκλισης»

Η μείωση και η σύγκλιση των επιτοκίων δανεισμού δεν έφερε σύγκλιση στην ανάπτυξη αλλά μεγαλύτερη απόκλιση παραγωγικών συστημάτων παραγωγής και παραγωγικότητας. Η ροή κεφαλαίων από τον πλεονασματικό Βορρά στον ελλειμματικό Νότο διατήρησε την εφήμερη αυταπάτη της «σύγκλισης», ενώ καταστρέφονταν έτι περαιτέρω οι εναπομείναντες παραγωγικοί τομείς. Δεν διόρθωσε την άνιση ανάπτυξη, την επέτεινε. Χρηματοδότησε τις εξαγωγές του Βορρά, ενώ ως επένδυση στράφηκε κυρίως στους τομείς των διεθνώς μη εμπορευσίμων προϊόντων και υπηρεσιών, παράγοντας, αναπαράγοντας και διευρύνοντας «φούσκες».

Στην Ελλάδα ειδικότερα η ποικιλόμορφη εισροή κεφαλαίων από τον Βορρά την περίοδο 2000-2009 (ή, ακόμη καλύτερα, την περίοδο 1985-2009) διέστρεψε τις σχετικές τιμές

μεταξύ διεθνώς και μη διεθνώς εμπορευσίμων καθιστώντας σε μεγάλο βαθμό τις παραγωγικές επενδύσεις ασύμφορες, εντεινόντας τη «διαρθρωτική κατάρρευση» της οικονομίας.

Η Ελλάδα μπορεί να δανειζόταν με 0,3% το 2003, δηλαδή με αρνητικά πραγματικά επιτόκια, αλλά την ίδια εποχή το ανατιμημένο ευρώ συνέχιζε να καταστρέφει την ισχνή παραγωγική βάση της χώρας. Η Ελλάδα χωρίς οικονομικό και παραγωγικό σχέδιο εντός του ευρώ τρεφόταν με αυταπάτες σύγκλισης, μέσω δανεισμού χρηματοδοτούμενου προσωρινά από τη διεθνή και την ευρωπαϊκή χρηματοπιστωτική απελευθέρωση.

Η λύση σε αυτή την κρίση πλέον βρίσκεται αφενός σε ένα εθνικό σχέδιο για την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας μας, αφετέρου σε ένα αναγκαίο σχέδιο για μια «νέα ευρωζώνη». Η ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών είναι συστατικό στοιχείο ενός τέτοιου σχεδίου, ενώ τα «αποτελέσματα» της ΕΚΤ δεν θα πρέπει να αξιολογούνται με κριτήριο τα ετήσια «κέρδη» της αλλά με τη συνεισφορά της στη διατήρηση της ισορροπίας της οικονομίας της ευρωζώνης. Ισορροπία που δεν μπορεί να κρίνεται μόνο από τη σταθερότητα των τιμών αλλά και από την ποδηγέτηση της ανεργίας.

Οι πολίτες που κερδίζουν τη ζωή τους στην πραγματική οικονομία χρειάζονται έναν χρηματοπιστωτικό τομέα που συμβάλλει στη δημιουργία αξίας και όχι έναν προσοδοθήρα τομέα που καταστρέφει την παραγόμενη αξία, τις παραγωγικές δυνατότητες, το ανθρώπινο κεφάλαιο, τις κοινωνικές σχέσεις, το περιβάλλον.

Ο κ. Κωνσταντίνος Γάτσιος είναι πρόεδρος στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και ο κ. Χρήστος Α. Ιωάννου είναι οικονομολόγος.

